

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

Володимирська, 54, Київ-54, 01601, МСП.

E-mail: prez@nas.gov.ua. Факс: (044) 234-32-43

Телефон: канцелярія 234-51-67, 239-65-94; для довідок 239-66-66, 239-64-44

Для телеграм: Київ, Наука. ЄДРПОУ 00019270

№ 58/516-5 «27» 03 2025р.

На Ваш №

**Міністерство освіти і науки
України**

Національна академія наук України розглянула проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо реалізації принципів відкритої науки», оприлюднений для громадського обговорення Міністерством освіти і науки України 07.03.2025, та підтримує заходи з реалізації принципів відкритої науки в Україні, а також оновлення Закону України «Про науково-технічну інформацію».

Водночас проєкт Закону не повною мірою відповідає актам ЄС та держав-членів ЄС щодо відкритої науки, а також вимогам до застосування ліцензій відкритого доступу та потребує змін.

Направляємо пропозиції та зауваження до зазначеного проєкту Закону, підготовлені Центром досліджень інтелектуальної власності та трансферу технологій НАН України.

З урахуванням досвіду діяльності робочої групи Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій з опрацювання питань відкритої науки при розгляді проєкту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» щодо питань дослідницької інфраструктури та підтримки молодих вчених (реєстр. № 10218 від 06.11.2023) пропонуємо, щоб у доопрацюванні проєкту Закону взяли участь фахівці наукових установ НАН України.

Додаток: на 10 арк.

Віцепрезидент НАН України
академік НАН України

Вячеслав БОГДАНОВ

Виконавець:
Махновський Д. т. 239-65-02

Пропозиції та зауваження

до проєкту Закону України “Про внесення змін до деяких законів України щодо реалізації принципів відкритої науки”, оприлюдненого Міністерством освіти і науки України 07.03.2025

Відповідно до пояснювальної записки до проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо реалізації принципів відкритої науки», оприлюдненого Міністерством освіти і науки України 07.03.2025, проєкт Закону розроблено з метою визначення основних засад державної політики щодо відкритої науки та гармонізації українського законодавства з європейськими нормами та практиками у сфері відкритого доступу до науково-технічної інформації.

У Пояснювальній записці зазначаються, що проєкт Закону імплементує положення актів законодавства Європейського Союзу, перелік яких зазначено у пояснювальній записці, в частині відкритої науки.

Аналіз законопроєкту свідчить, що проєкт Закону не повною мірою відповідає актам ЄС та держав-членів ЄС щодо відкритої науки, а також вимогам до застосування публічних ліцензій та потребує змін.

1. Щодо змін до Закону України «Про науково-технічну інформацію»

1.1. До змін до ст. 1 стосовно обмеження поняття «науково-технічна інформація»

Проєктом Закону передбачається внести зміни до ст. 1 Закону України «Про науково-технічну інформацію» з наданням нового визначення поняття “науково-технічна інформація” як “наукові результати, у тому числі дослідницькі дані та / або метадані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді”.

При цьому *істотно обмежуються види інформації, що входять до науково-технічної інформації.*

Відповідно до ст.1 Закону України “Про науково-технічну інформацію” науково-технічна інформація - будь-які відомості та/або дані про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді.

Згідно п. 22 статті 1 Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність” науковий результат - нове наукове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях інформації.

Водночас *запропоноване у проєкті Закону визначення істотно звужує закріплені діючим Законом види інформації, що входять до науково-технічної інформації*, та виключають з поняття науково-технічної інформації інформацію, яка не є результатом проведення наукових досліджень, наприклад: інформація з міжнародних та національних баз даних патентної, науково-технічної та кон’юнктурної інформації, інформація одержана в ході виробничої, комерційної, громадської діяльності тощо.

Пропонується:

залишити визначення науково-технічної інформації, закріплене чинним Законом, доповнивши після слова “дані” словами: “в тому числі дослідницькі дані та метадані”.

2. Щодо змін до Законів України стосовно доступу до науково-технічної інформації

2.1. До змін до частини шостої ст. 59 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» та доповнення Закону України «Про науково-технічну інформацію» статтею 14¹

Проектом Закону пропонується доповнити частину шосту ст. 59 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» положеннями щодо забезпечення доступу до науково-технічної інформації, отриманої в ході наукових досліджень, укладених за результатами конкурсного відбору, а саме:

“Грантонадавач зобов’язаний включити в договори про виконання наукових досліджень, укладені за результатами конкурсного відбору, умови про відкритий доступ до науково-технічної інформації, отриманої в ході таких досліджень, відповідно до типових умов, розроблених центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності, якщо інше не передбачено законом.

Грантонадавач здійснює контроль за забезпеченням відкритого доступу до науково-технічної інформації, отриманої в ході наукових досліджень, що проводяться за результатом конкурсного відбору, якщо забезпечення такого доступу є обов’язковим згідно з законом.”

Також запропоновано внести нову статтю 14¹ «Особливості доступу до науково-технічної інформації, створеної на замовлення і за рахунок публічного фінансування», до Закону України «Про науково-технічну інформацію».

Запропоновані положення суперечать актам ЄС та практиці забезпечення відкритого доступу до результатів, отриманих при виконанні наукових досліджень.

(а) Так, відповідно до ст. 14 Регламенту (ЄС) 2021/695 Європейського Парламенту і Ради від 28 квітня 2021 року про заснування Горизонт Європа – Рамкової програми з досліджень та інновацій, що встановлює її правила для участі та поширення і скасовує Регламенти (ЄС) № 1290/2013 та (ЄС) № 1291/2013 відкритий доступ в рамках програми «Горизонт Європа» забезпечується лише до **наукових публікацій та дослідницьких даних**, включаючи дані, пов’язані з науковими публікаціями.

Відповідно до статей 2, 10 Директиви (ЄС) 2019/1024 Європейського Парламенту і Ради від 20 червня 2019 року про відкриті дані та повторне використання інформації державного сектору (переглянута) відкритий доступ має забезпечуватися до **дослідницьких даних**, які і використовуються як докази в процесі дослідження, або є загальноприйнятими в дослідницькому співтоваристві як необхідні для підтвердження висновків і результатів дослідження, а також не порушуючи конфіденційні дані, документи, на які треті особи мають прав інтелектуальної власності, захист національної безпеки, комерційну таємницю тощо.

Відповідно до Рекомендації Комісії (ЄС) 2018/790 від 25 квітня 2018 року щодо доступу та збереження наукової інформації має забезпечуватися доступ до **наукових публікацій** (розділ Відкритий доступ до наукових публікацій) з забезпечення захисту науку, комерційної таємниці, а також до **дослідницьких даних**, що отримані за рахунок

публічного фінансуванні з забезпеченням захисту комерційної таємниці, ноу-хау, національної безпеки тощо.

В Україні поняття науково-технічна інформація у ст. 1 Закону України «Про наукову-технічну інформацію», а також визначення наукового результату та науково-технічного результату у ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» є значно ширше ніж об'єкти, до яких має забезпечуватися відкритий доступ в Європейському Союзі.

В умовах війни надання більш широкого доступу до результатів досліджень ніж визначено в ЄС може призвести до витоку чутливої інформації, на що звертається увага у відповідних дорученнях Кабінету Міністра України. Також ***в рамках Національного репозитарію академічних текстів не забезпечується захист комерційної таємниці та конфіденційної інформації*** при поданні звітів про виконання науково-дослідних робіт, що призводить до ризиків розголошення через репозитарій чутливої інформації.

Всупереч Закону Україну “Про інформацію” та Закону України “Про доступ до публічної інформації”, що передбачають захист від розголошення конфіденційної інформації та таємної інформації, у тому числі комерційної таємниці, відповідно до Порядку державної реєстрації та обліку науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт і дисертацій, затвердженого наказом МОН України від 24.03.2022 № 271 в Україні при переданні наукових звітів до УкрІНТЕІ неможливо забезпечити захист конфіденційної інформації, що міститься у звітах та комерційної таємниці. Існуючі правила дозволяють обмежити доступ лише до службової інформації та державної таємниці.

Вказане здійснюється також з порушенням положень Директиви (ЄС) 2019/1024 «Про відкриті дані та повторне використання інформації державного сектору» щодо забезпечення захисту конфіденційної інформації та комерційної таємниці.

Крім того зазначимо, що у частині п'ятій статті 14¹ зазначається, що після подання заявки на патент науковий результат та/або дослідницькі дані мають бути розміщені у відкритому доступі в повному обсязі, за винятком інформації, розкриття якої може зашкодити отриманню патенту.

(б) Вказане положення не відповідає практиці держав-членів ЄС щодо відкритого доступу та є зайвим, оскільки згідно з частиною шостою ст. 16 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» “після спливу 18 місяців від дати подання заявки на державну реєстрацію винаходу, а якщо заявлено пріоритет - від дати її пріоритету, за умови дотримання вимог, встановлених частиною чотирнадцятою цієї статті для заявки на державну реєстрацію винаходу, НОІВ публікує в Бюлетені визначені ним відомості про заявку

Після публікації відомостей про заявку будь-яка особа має право ознайомитися з матеріалами заявки

Відповідно до частини другої ст. 23 зазначеного Закону “не пізніше 3 місяців від дати опублікування відомостей про державну реєстрацію винаходу (корисної моделі) НОІВ публікує опис до патенту, що містить формулу та опис винаходу (корисної моделі), а також креслення, на яке є посилання в описі винаходу (корисної моделі)“.

Відповідна інформація щодо промислових зразків та інших об'єктів промислової власності публікується НОІВ згідно з вимогами законодавчих актів.

Пропонується:

(1) на рівні законів України визначити принцип відкритого доступу лише до наукових публікацій та дослідницьких даних, які використовуються як докази в процесі

дослідження, або є загальноприйнятими в дослідницькому співтоваристві як необхідні для підтвердження висновків і результатів дослідження;

(2) зміни до частини шостої ст. 59 Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність” викласти у такій редакції:

“Грантонадавач зобов’язаний включити в договори про виконання наукових досліджень, укладені за результатами конкурсного відбору, **визначені законом умови про відкритий доступ до наукових публікацій та дослідницьких даних, отриманих в ході таких досліджень.**

Грантонадавач здійснює контроль за забезпеченням відкритого доступу до **наукових публікацій та дослідницьких даних**, отриманих в ході наукових досліджень, що проводяться за результатом конкурсного відбору, якщо забезпечення такого доступу є обов’язковим згідно з законом.

(3) викласти ст. 14¹ Закону України «Про науково-технічну діяльність інформацію» в такій редакції:

“Стаття 14¹. Особливості доступу до **наукових публікацій та дослідницьких даних**, створених на замовлення і за рахунок публічного фінансування

1. Виконавці наукових досліджень, які здійснюються на підставі договору і більш ніж на 50% фінансуються за рахунок публічного фінансування, зобов’язані забезпечити відкритий доступ до **наукових публікацій та дослідницьких даних, створення яких передбачене таким договором.**

2. Розміщення у відкритому доступі здійснюється шляхом депонування повних текстів чи інших форм вираження науково-технічної інформації в довіреному репозитарії.

Дослідницькі дані та метадані, розміщується згідно з принципами належного управління дослідницькими даними (принципами FAIR).

3. Дослідницькі дані та метадані мають бути розміщені у відкритому доступі протягом строків, указаних у договорі на виконання наукової (науково-технічної) роботи, частка публічного фінансування якої становить більше 50 %.

Наукові результати, частка публічного фінансування одержання яких становить більше 50 %, у вигляді **опублікованої версії статті та інших рецензованих видань**, які первісно не були опубліковані у виданнях з відкритим доступом, **або рукописів рецензованих статей та інших видань, прийнятих до публікації**, мають бути розміщені **виконавцями договору** у відкритому доступі невідкладно після спливу строку, протягом якого договором з видавцем повторна (вторинна) публікація заборонена або обмежена (строку ембарго). Якщо строк ембарго, встановлений договором, перевищує 12 місяців з моменту первинної публікації наукових результатів, наукові результати мають бути опубліковані у відкритому доступі невідкладно після спливу 12 місяців з моменту первинної публікації.

4. Відкритий доступ до наукових публікацій та дослідницьких даних, визначених частиною першою цієї статті, не надається, якщо має місце одна з таких обставин:

надання відкритого доступу суперечить вимогам законодавства про захист персональних даних;

надання відкритого доступу може порушити права інтелектуальної власності третіх осіб;

надання відкритого доступу суперечить інтересам національної безпеки та обороноздатності держави, **вимогам щодо нерозголошення державної таємниці, службової інформації;**

надання відкритого доступу порушує законні комерційні інтереси, зокрема, права та законні інтереси щодо конфіденційної інформації та/або комерційної таємниці;

в інших випадках, встановлених законом.

5. **Обов'язок забезпечити відкритий доступ до наукових публікацій та дослідницьких даних, визначених у частині першій цієї статті, може бути відтермінований, якщо наукові публікації та дослідницькі дані містять інформацію (зокрема, технічні рішення), що зазначається у заявці для реєстрації об'єктів права інтелектуальної власності:**

розміщення у відкритому доступі може бути відкладене на строк до 18 місяців з моменту створення наукового, науково-технічного результату для подання заявки на реєстрацію об'єкта права інтелектуальної власності;

6. Положення частин четвертої та п'ятої цієї статті не розповсюджуються на метадані наукових результатів та дослідницьких даних.

7. **Умови застосування публічних ліцензій на використання наукових публікацій та дослідницьких даних визначаються у договорах на виконання наукових досліджень головним розпорядником коштів, що здійснює фінансування наукових досліджень.**

8. **Наукові публікації та дослідницькі дані, визначені частиною першою цієї статті, мають бути доступні для відтворення і вилучення текстів та інформації (даних) за допомогою автоматизованих методів аналізу (глибинний аналіз текстів і даних) для будь-яких дослідницьких цілей на умовах, визначених Законом України «Про авторське право і суміжні права», крім випадків звільнення від обов'язку забезпечити відкритий доступ чи його відтермінування, передбачених частинами четвертою та п'ятою цієї статті.**

Наукові установи та заклади вищої освіти зобов'язані:

розробити та впровадити інституційні політики відкритого доступу;

забезпечити необхідну інфраструктуру та підтримку для реалізації відкритого доступу;

враховувати дотримання вимог відкритого доступу при оцінці наукової діяльності працівників.

9. **Головні розпорядники бюджетних коштів, що здійснюють фінансування наукових досліджень, передбачають у договорах на виконання наукових досліджень положення щодо відкритого доступу до наукових публікацій та дослідницьких даних, визначені законом.**

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності:

здійснює моніторинг виконання вимог цієї статті;

щорічно публікує звіт про стан реалізації політики відкритої науки та відкритого доступу до результатів наукових досліджень в Україні.

10. **Порушення умов розміщення наукових публікацій та дослідницьких даних у відкритому доступі є порушенням договору на проведення наукового дослідження і є підставою для відповідальності виконавців таких наукових досліджень, передбаченої таким договором.**“

3. Щодо змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права»

3.1. До змін до статті 1 та до статті 12¹ щодо вторинної (повторної) публікації

Проектом Закону пропонується ввести в Україні новий інститут права - право на вторинну (повторну) публікацію. При цьому зазначене право у змінах до ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначається наступним чином:

“38¹) право на вторинну (повторну) публікацію – невідчужуване право автора твору наукового характеру у вигляді наукової статті чи іншого рецензованого видання, створеного в результаті наукового дослідження, яке здійснювалося на підставі договору і частка публічного фінансування яких становить більше 50 %, розмістити у відкритому доступі цей науковий твір, що вже був вперше опублікований видавцем, незалежно від передачі виключних майнових прав видавцю чи роботодавцю або будь-яких умов договору з видавцем, роботодавцем чи іншими особами;“

Вважаємо, що для введення такого юридичного терміну в Україні відсутні підстави.

(а) Термін “вторинна (повторна) публікація” ***не використовується в актах Європейського Союзу та законах держав-членів ЄС.*** Таке словосполучення застосовується як умовна назва додаткових прав автора щодо надання загального доступу публіки (розміщенні у відкритому доступі) в статтях та звітах щодо авторського права в державах-членах ЄС.

(б) Введення положень щодо додаткових прав автора надавати загальний доступ до рукопису статті після рецензування прийнятої до публікації у законодавстві окремих держав-членів ЄС було пов’язано з відсутністю можливості надавати загальний доступ до опублікованої версії статті відповідно до політик приватних видавництв в державах-членах ЄС.

В Україні відсутня зазначена проблема. Відритий доступ до наукових статей фахових видань в Україні знаходиться на значно вищому рівні ніж в ЄС.

Так, відритий доступ до наукових статей фахових видань в Україні ***був започаткований ще у 2008 р.*** за ініціативою Національної академії наук України та Вищої атестаційної комісії України.

Відповідно до Порядку передавання електронних копій періодичних друкованих наукових фахових видань на зберігання до Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, затвердженого наказом ВАК України та НАН України від 07.07.2008 № 436/311, передавання електронних копій періодичних друкованих наукових фахових видань їх засновниками на зберігання до Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (далі — НБУВ) здійснюється з метою забезпечення збереження видань та їх надання в загальний доступ в онлайн-овому режимі в мережі Інтернет.

Згідно з Порядком формування Переліку наукових фахових видань України, затвердженим наказом МОН України від 15.01.2018 № 32 (із змінами), наукові періодичні видання України (далі — видання), що входять до зазначеного Переліку, мають бути розміщені на платформі «Наукова періодика України» в Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського у разі відкритого доступу електронних копій видання, а за умови розповсюдження за передплатою — повного бібліографічного опису та анотації до статей, оприлюднених у відповідних номерах видань.

У 2023 р. електронний архів «Наукова періодика України» Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського містив майже 200 тисяч текстів статей з 381 наукового періодичного видання, загалом – 1,28 млн текстів статей з понад 2870 періодичних видань

За п'ять років у період з 2014 до 2018 року користувачі завантажили з нього понад 100 млн. повних текстів наукових статей.

(в) питання *прав автора надавати загальний доступ публіці до рукопису статті (розміщувати рукопис статті у відкритому доступі може бути вирішено відповідно до статей 14, 48 Закону України «Про авторське право і суміжні права»* шляхом визначення у трудовому договорі (контракті) умов щодо розподілу майнових прав на службовий твір або службове виконання, службову фонограму, службову відеограму.

Для забезпечення відкритого доступу до наукових публікацій в наукових установах НАН України зазначене питання вже врегульоване розпорядженням Президії НАН України від 08.11.2024 № 609 “Про несення змін до деяких розпоряджень Президії НАН України з питань реалізації заходів з відкритого доступу до службових творів та службових дослідницьких даних”.

(г) При уніфікації в ЄС прав автора щодо рукопису наукової статті, що на цей час обговорюється в ЄС, та прийняття відповідного акту ЄС – він може бути імплементований в Україні.

Пропонується:

виключити з проєкту Закону підпункт 38¹ статті 1 та статтю 12¹ змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права», що стосуються вторинної (повторної) публікації.

3.2. Щодо повернення у проєкті Закону до моделі спільних прав автора та роботодавця стосовно службових наукових творів

Проектом Закону пропонується доповнити Закон України «Про авторське право і суміжні права» ст. 14¹ “Особливості правового режиму наукових службових творів” наступного змісту:

“1. Особисті немайнові права на науковий службовий твір належать його автору.

2. Майнові права на науковий службовий твір належать спільно автору та роботодавцю, якщо інше не передбачено трудовим договором або цивільно-правовою угодою між ними.

3. Автор наукового службового твору має право використовувати створений ним твір для подальшої наукової діяльності, зокрема, шляхом переробки чи створення похідних творів, включення до збірників наукових праць, а також для викладацької діяльності без додаткового дозволу роботодавця.

4. Роботодавець має право використовувати науковий службовий твір в межах своєї статутної діяльності, а також надавати дозвіл на його використання третім особам без додаткового дозволу автора, за умови дотримання особистих немайнових прав автора.”

Вважаємо зазначені зміни недоцільними з наступних підстав:

(а) На рівні актів ЄС та законодавства провідних держав-членів ЄС відсутня практика визначення спільних майнових авторських прав роботодавця та найманого працівника.

Зазначимо, що в Україні модель спільних майнових прав на службові об'єкти авторського права було відмінено з прийняттям у 2022 р. нової редакції Закону України «Про авторське право і суміжні права», а також внесенням змін до Цивільного кодексу України.

(б) у введенні таких положень відсутня необхідність, оскільки додаткові права автора щодо опублікування рукопису службової статті, надання загального доступу публіці до рукопису статті (розміщення рукопису статті у відкритому доступі) можуть бути надані відповідно до статей 14, 48 Закону України «Про авторське право і суміжні права» за умовами трудового договору (контракту) - в частині умов щодо розподілу майнових прав на службовий твір або службове виконання, службову фонограму, службову відеограму.

Пропонується:

виключити з проєкту Закону ст. 14¹ «Особливості правового режиму наукових службових творів» змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права».

3.3. Щодо зазначення у проєкті Закону виду ліцензії відкритого доступу (зміни до ст. 51 Закону України «Про авторське право і суміжні права» та частини сьомої ст. 14 Закону України «Про науково-технічну інформацію»).

Проектом Закону запропоновано доповнити ст. 51 Закону України «Про авторське право і суміжні права» положеннями щодо використання за замовчуванням ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) при розміщенні творів наукового характеру у загальнодоступних електронних архівах, репозитаріях чи інших загальнодоступних джерелах або, якщо про це прямо вказано автором, видавцем або відповідним архівом чи репозитарієм, на умовах іншої ліцензії, що відповідає певним критеріям, що зазначені у проєкті Закону.

Вказані положення не відповідають законодавчій практиці Європейського Союзу та держав-членів ЄС та суперечать принципам свободи укладання договору, визначеного Цивільним кодексом України.

(а) відсутня практика в ЄС визначення певного виду публічних ліцензій на рівні актів ЄС.

(б) зміст та редакції ліцензії Creative Commons постійно змінюються (на цей час застосовується четверта версія ліцензій) та розробляються приватною міжнародною організацією.

(в) для наукових статей, монографій, метаданих згідно з Модельною грантовою угодою РП Горизонт Європа рекомендовано застосовувати не одну, а різні ліцензії Creative Commons.

(г) імперативна вимога щодо застосування публічних ліцензій за замовчуванням – суперечать принципам свободи укладання договору.

(д) доцільним є визначення умов застосування публічних ліцензій не на рівні Закону, а на рівні договору щодо фінансування наукових досліджень у відповідних рекомендаціях (умовах договору) відповідним головним розпорядником бюджетних коштів.

Пропонується виключити з проєкту Закону:

- зміни до ст. 51 Закону України «Про авторське право і суміжні права»;

- запропоновану частину сьому нової редакції ст. 14 Закону України “Про науково-технічну інформацію”).

3.4. Щодо запровадження особливості використання наукових результатів для створення похідних творів у наукових та освітніх цілях (внесення нової статті 17¹ до Закону України “Про авторське право і суміжні права”)

Проектом Закону запропоновано доповнити Закон України “Про авторське право і суміжні права” статтею 17¹ “Особливості використання наукових результатів для створення похідних творів у наукових та освітніх цілях”. При цьому передбачено визначити види похідних творів наукового характеру, що можуть бути створені без згоди автора такого наукового результату.

Вказані положення не відповідають актам Європейського Союзу та законам держав-членів ЄС щодо авторського права і суміжних прав, та не є необхідними для забезпечення охорони прав на твори наукового характеру в Україні.

(а) Відсутня законодавча практика на рівні актів ЄС та держав- членів ЄС, міжнародних договорів Всесвітньої організації інтелектуальної власності щодо визначення особливостей створення похідних творів наукового характеру.

(б) Прийняття таких змін призведе до неможливості застосування в Україні для наукових публікацій ліцензій Creative Commons, оскільки ліцензії Creative Commons передбачають визначення похідних творів з зазначенням широкого переліку похідних творів. При звуженні цього переліку згідно з правилами застосування ліцензій – зазначені ліцензії не можуть застосовуватися та мають бути розроблені власні ліцензії відкритого доступу без посилань на ліцензії Creative Commons.

(в) Слід зазначити, що ліцензії Creative Commons дозволяють створення похідних творів для власного використання. Також окремі ліцензії - CC BY-NC-ND 4.0 та CC BY-ND 4.0 дозволяють створення похідних творів для власного використання, проте не дозволять здійснення розповсюдження таких творів.

В наукових публікаціях та на конференціях, семінарах в Україні неодноразово зазначалася проблема змін на підставі ліцензій відкритого доступу оригінального тексту статті іншими особами та потім використання, розміщення такого тексту у відкритому доступі вже під ім'ям автора похідного твору з посиланням на авторів оригінального твору.¹

Таким чином, застосування видів ліцензій CC, що дозволяють створення похідних творів та їх розповсюдження (зокрема ліцензії CC BY 4.0), може призвести в Україні до генерації великої кількості неоригінальних творів. Вказана проблема не виникає в державах-членах ЄС у зв'язку із традиціями наукової етики та вимогами видавців щодо оригінальності рукопису статті (монографії).

¹ Дивись розділ 7 статті Загородній, А. Г., Хіміч, О. М., Андон та інш. (2025). Впровадження європейських принципів відкритої науки в Національній академії наук України. Вісник Національної академії наук України, (1), 11–33. <https://doi.org/10.15407/visn2025.01.011>

Фактори, які можна брати до уваги для визначення типу ліцензії на використання матеріалів наукових журналів та збірників наукових праць в електронному середовищі /Питання охорони авторського права у наукових виданнях (методичні рекомендації) / Ю.М. Капіца, К.С. Шахбазян, Д.С. Махновський, О.Г. Вакаренко, А.І. Радченко, З.А. Болкотун. Київ: Академперіодика, 2017. с. 92-96. URL: https://ipr.nas.gov.ua/?smd_process_download=1&download_id=2062 тощо.

(г) З врахуванням зазначеної проблеми в Національній академії наук України у 2024 р. для всіх наукових періодичних видань, що видаються НАН України та науковими установами НАН України відповідно до Положення про відкриту науку в НАН України, затвердженого розпорядженням Президії НАН України від 12.06.2024 № 350, та розпорядження НАН України від 13.06.2024 № 352 «Про внесення змін до Положення про використання об'єктів права інтелектуальної власності в НАН України щодо застосування ліцензій відкритого доступу» введено застосування наступних ліцензій Creative Commons²:

— ліцензії «Із Зазначенням Авторства — Некомерційна — Без Похідних 4.0 Міжнародна» (CC BY-NC-ND 4.0) (Attribution — Non Commercial — No Derivatives 4.0 International), що дозволяє відтворювати та розповсюджувати твір, його частини виключно з некомерційною метою, створювати похідні твори для власного використання із зобов'язанням зазначати автора твору, та без права розповсюдження похідних творів або

— ліцензії «Із Зазначенням Авторства — Без Похідних 4.0 Міжнародна» (CC BY-ND 4.0) (Attribution — No Derivatives 4.0 International), що дозволяє відтворювати та розповсюджувати твір, його частини з некомерційною та комерційною метою, створювати похідні твори для власного використання із зобов'язанням зазначати автора твору та без права розповсюдження похідних творів.

(д) Вважаємо, що при утвердженні в Україні сталих традицій щодо створення оригінальних наукових публікацій та дотримання авторського права – можливим є перехід до застосування відносно наукових публікацій ліцензії CC BY 4.0 та інших ліцензій, що дозволяє створення та розповсюдження будь-яких видів похідних творів, яка на цей час рекомендована для застосування у Модельній грантовій угоді РП Горизонт Європа відносно наукових статей, а також в Рекомендації Європейської комісії щодо доступу до наукової інформації та її збереження 2018 р.

Пропонується:

- виключити з проекту Закону доповнення статті 51 Закону України «Про авторське право і суміжні права» частиною шостою;

- частину сьому запропонованої ст. 12¹ “Особливості доступу до науково-технічної інформації, створеної на замовлення і за рахунок публічного фінансування“ до Закону України “Про науково-технічну інформацію“ викласти у такій редакції:

“ 7. Умови застосування публічних ліцензій на використання наукових публікацій та дослідницьких даних визначаються у договорах на фінансування наукових досліджень головним розпорядником коштів, що здійснює фінансування наукових досліджень.”

Директор

Центру досліджень
інтелектуальної власності та
трансферу технологій НАН України
доктор юридичних наук

Юрій Капіца

² Дивись: Нормативні акти НАН України. Веб-сайт НАН України “Охорона прав інтелектуальної власності та трансфер технологій в наукових установах“. URL: https://ipr.nas.gov.ua/?page_id=19